

UN ATLAS AL CORUPȚIEI ROMÂNIA 20 DE ANI DE HOȚIE

O CARTE FASCINANTĂ ȘI TRAGICĂ. UN THRILLER POLITICO-SOCIAL CARE NE PRIVEȘTE PE TOȚI.

**COSTURILE CORUPȚIEI
SUNT CUMPLITE.
ÎN ROMÂNIA, ELE SUNT
DE CEL PUȚIN
18 MILIARDE DE EURO
PE AN**

Faptul că fenomenul corupției are consecințe tragice, că poate distruge sistematic o întreagă țară, este în principiu cunoscut, ceea ce nu înseamnă că e și suficient conștientizat.

Dar, ca orice prezentare bine făcută a unei probleme serioase, trebuie să avem și o reprezentare numerică a realității ei, căci numai așa putem aprecia corect gravitatea situației. Din acest motiv, în această carte am pus un accent deosebit pe costurile corupției, arătând că la *nivel global* se estimează că în jur de 5% din PIB se pierde an de an prin corupție.

Cu alte cuvinte, pentru fiecare 100 de dolari de valoare adăugată produsă anual, 5 dolari sunt pierduți prin corupție.

Poate că nu pare atât de mult, dar, dacă luăm în considerare valoarea PIB-ului global, de puțin peste 100 de trilioane de dolari (adică 100 de mii de miliarde) în anul 2022, conform calculelor Băncii Mondiale, atunci corupția costă în jur de 5 trilioane de dolari, sau 5.000 de miliarde de dolari, an de an. Adică de 16 ori PIB-ul României.

Ștefan Liiceanu în dialog cu Sorin Ioniță și Cătălin Striblea la Bookfest 2024

Știți ce a însemnat clasarea celor 557 de dosare de corupției în octombrie 2022? A însemnat că fiecare angajat din sectorul privat a oferit un „cadou“ de aproape 340 de euro infractorilor care au rămas și nepedepsiți și cu banii furați. Fiecare dintre dumneavoastră a plătit această sumă, fără să știe, din buzunarul propriu.

CÂT DE GRAVĂ ESTE DE FAPT CORUPȚIA LA NOI ÎN ȚARĂ?

Câți bani sunt furați și pierduți definitiv? Cât de răspândit este furtul banului public în rândurile celor care își asumă poziții prin care se obligă să slujească binele țării? DNA se tot luptă cu corupția de ani de zile. Dar oare va reuși să o dovedească? Cum sunt pedepsiți infractorii vinovați de corupție și ce fac guvernele României pentru a combate și preveni acest fenomen?

Pentru publicul larg, cel mai potrivit ar fi fost, pesemne, un studiu sistematic al problemei corupției în România, care să poată oferi răspunsuri, în termeni concreți și simpli, la întrebările amintite mai sus. Aceasta a fost provocarea pe care mi am asumat-o în cele din urmă. Curiozitatea de a obține aceste răspunsuri și pasiunea de a diseca și combina statistici până în punctul în care imaginea de ansamblu a fenomenului devine clară au avut ca rezultat această carte. Aș fi fericit ca cititorul care o va parcurge să o închidă cu inima bătându-i de indignare și cu un „așa nu se mai poate!“.

SUNTEM ÎN FAȚA UNUI EVENIMENT EDITORIAL

Paginile acestei cărți ne pun pentru prima oară în fața unei sinteze la zi a cercetărilor pe plan internațional legate de corupție – modele, concepte, teorii, experimente, o vastă bibliografie. Ceea ce rezultă este o conceptualizare acreditată științific a corupției.

Sunt depășite definitiv atât indignarea facilă la adresa răului care ne macină țara, cât și respingerea, la fel de facilă, a gravității corupției autohtone cu argumente de genul „în toate țările există corupție“. Da, există peste tot, dar în țările civilizate corupția a devenit un fenomen marginal, în timp ce la noi, conform standardelor universale expuse în carte, corupția e „pandemică“ și ne vlăguește țara.

Combinând seriozitatea demersului cu stilul narativ și scene neverosimile, dar cât se poate de reale (fiecare pagină se citește pe nerăsuflăte), cartea oferă o imagine fotografică a corupției din România.

O carte pentru toți românii doritori să înțeleagă în ce fel de țară trăiesc și cum o pot schimba în mod real. Pentru jurnaliști, pentru activiștii civici, pentru politicienii încă onești sau pentru viitorul președinte al României, ea este o mină de aur.

PREȚUL URIAȘ AL CORUPȚIEI, CALCULE CU PIXUL PE HÂRTIE. SUNTEM NOI MAI DEFECȚI MORAL? DE UNDE POATE SĂ VINĂ SCHIMBAREA

fragment din interviul realizat de Magda Grădinaru pentru spotmedia.ro

Domnule Ștefan Liiceanu, ați scris Un atlas al corupției proaspăt apărut la Editura Humanitas. Vă propun să începem dialogul nostru cu o întrebare care poartă asupra concluziei: de vreme ce corupția însoțește istoria umanității dintotdeauna și nici măcar Demostene nu a scăpat de această ispită, cu ce e cazul României mai special?

Mai special nu este, intră în pattern-ul tipic pentru fenomenul corupției. Dar ce este important în cazul României este faptul că, cel puțin de vreo 40 de ani, societățile dezvoltate, preponderent Occidentul, au început să ia problema corupției foarte în serios și să nu mai permită ca acest furt din banul public, care este forma principală de manifestare a corupției, să se perpetueze. Adică este vorba de un avans al civilizației umane. Or, noi am rămas în spate, corupția rămâne o problemă mare în societatea noastră și din acest motiv intră în temele noastre de convergență cu lumea occidentală, să îi prindem din urmă în ceea ce privește și acest aspect foarte important de care ține, până la urmă, buna funcționare a societății.

Care e cuantumul? Ați făcut niște calcule, ce și cât pierdem având această corupție sistemică și pe care o tot târâm după noi atât de atâtea decenii?

Într-adevăr, cartea aceasta are foarte multe cifre, dar ele sunt simple. Adică nu este o situație statistică complicată. Permiteți-mi să vă explic, de fapt, imaginea de ansamblu a mecanismului financiar al României, ca să spun așa, pentru că corupția este un subset al ei. În primul rând, noi acum avem un PIB de aproape 300 și puțin miliarde de euro. PIB-ul nostru, care înseamnă valoarea adăugată în economie an de an a crescut de cel puțin patru ori în ultimii 20 de ani, deci am avut într-adevăr dezvoltare economică foarte mare.

Ei bine, după cum știți, fiecare guvern modern și civilizat trebuie să-și implementeze programele publice pentru educație, pentru sănătate, pentru tot felul de servicii și bunuri publice. Finanțarea acestor proiecte se face prin taxe. La noi, bugetul reprezintă cam 31% din valoarea

PIB-ului, ceea ce este foarte puțin. Cu alte cuvinte, intră foarte puțini bani în bugetul de stat, comparativ cu alte țări din Europa, în care această pondere este de cam 45%, mai degrabă.

De ce se întâmplă acest lucru? Pentru că există, bineînțeles, și așa numiți acest fenomen sora geamănă a corupției, și anume evaziunea fiscală. Există evaziune fiscală foarte puternică, puterea de colectare a datoriilor, a taxelor este foarte slabă, astfel încât intră puțini bani la buget. Apoi, odată ce intră în buget, apar probleme legate de cum sunt folosiți acești bani și o mare parte din ei se risipesc prin corupție. Se estimează în jur de 17-18 miliarde de euro pe an, ceea ce este foarte mult.

Dacă aș face o comparație cât mai simplă, mi-aș imagina o găleată în care trebuie să curgă apă. Apa reprezintă banii care trebuie să intre la buget. Aici avem un debit de apă modest, pentru că nu intră taxe suficiente. Apoi ce se strânge în acea găleată se pierde într-o bună măsură, pentru că găleata este ciuruită de corupție și iată deci din prima avem o problemă: că nici nu intră bani suficienți și odată ce intră bani, ei oricum se pierd prin tot felul de scheme de corupție.

În România, banii care se strâng la buget sunt cheltuiți așa: 40% sunt pentru asigurări sociale și asistare socială, 30% sunt salariile publice, adică salariile celor din aparatul public care practic pune România pe locul doi în toată Europa, din punct de vedere al dimensiunii și apoi cheltuim pe investiții publice, adică 4% din PIB.

Corupția ne costă. Cât costă exact corupția nu poate ști nimeni, pentru că este o activitate clandestină și nu ai cum să te duci în fiecare primărie, să vezi dacă cineva e cumva corupt sau nu. Toate cazurile documentate, investigate, identificate de DNA ne arată că de-a lungul a 20 de ani s-au identificat prejudicii de aproape 6,5 miliarde de euro. E mult, deși nu e foarte mult dacă stai să te gândești la PIB-ul de 300 de miliarde de euro, dar această cifră, trebuie subliniat, este mult mai mică față de cifra reală. Și DNA subliniază asta, DNA nu are pretenția că descoperă nici măcar 10%.

Toată această valoare măsurată în bani nu este *distrusă*, ci *furată* de funcționari publici și acoliții lor din sectorul privat. Altfel spus, nu este vorba despre o situație accidentală în urma căreia bogăția se evaporă (cum se întâmplă la un cutremur, de exemplu), ci ea este deturnată de la populație spre buzunarele corupților. După cum am subliniat în câteva ocazii, acesta este costul financiar al corupției, dar el este în egală măsură și un cost social de oportunitate ratată uriaș. În loc ca ei să beneficieze de bunuri și servicii publice de calitate (care în cazul asigurărilor sociale fac diferența dintre viață și moarte), banii lor, care le-ar fi putut transpune pe acestea în realitate, ajung în posesia celor corupți. Aceștia, fiind avari, narcisiști și hedoniști, îi cheltuie pe obiecte de lux și pe alte însemne superficiale ale bogăției, în loc ca acele resurse să fie folosite pentru spitale, școli, drumuri etc.

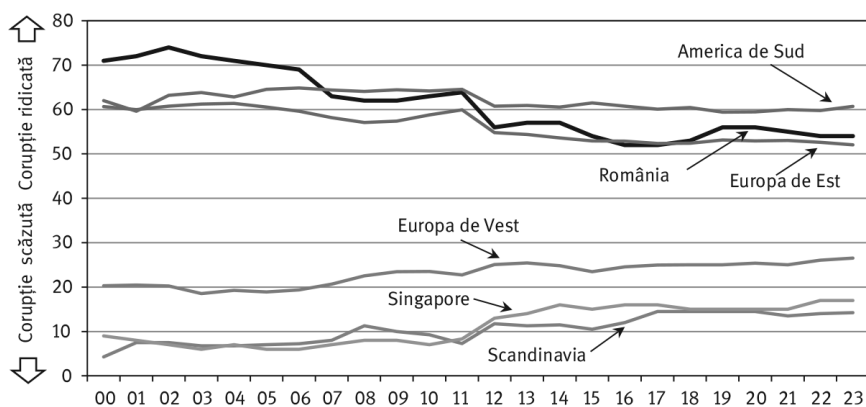
CUM MĂSURĂM CORUPȚIA?

Imaginea oferită de grafic ne dezvăluie faptul că în România, precum și în întreaga Europă de Est și în America de Sud, corupția este o problemă mult mai serioasă decât în țările dezvoltate. Aceasta, bineînțeles, nu este o surpriză. Țările cu nivelul cel mai scăzut de corupție sunt cele din Scandinavia, dar și Singapore. Situația acestor țări este vizibil mai bună decât cea a Europei de Vest. Un alt aspect important care reiese din grafic este ameliorarea corupției în România, fenomen care pare că s-a desfășurat în mod sincronizat cu evoluția la nivelul întregii Europe de Est.

La începutul anilor 2000, exista o diferență vizibilă între indicele României și indicele mediu al Europei de Est, dar această diferență s-a contractat în timp, pe măsură ce ambii indici se aflau în scădere, adică situația corupției se îmbunătățea. De asemenea, este interesant de remarcat că în anul 2000 corupția din

România, înregistrată de indicele TI, era mai mare decât indicele mediu al Americii de Sud! De fapt, dacă ne uităm la fiecare țară în parte din America de Sud, corupția percepută în România se afla la un nivel comparabil cu cea din state-problemă precum Venezuela, Guatemala, Nicaragua sau Columbia.

Evoluția Indicelui de Percepție a Corupției, 2000–2023

Sursa: Transparency International, calcule făcute de autor.
Scandinavia se referă la Danemarca, Suedia, Finlanda și Norvegia.

Indicele de Percepție a Corupției aferent anului 2023 plasează România pe poziția 45 din cele 91 de țări, iar cea mai bună clasare a țării noastre a fost atinsă în anii 2017 și 2018 (poziția 43). Practic din 2012 până în prezent România a avut o poziție relativ stabilă, fix în mijlocul celor 91 de țări. Aceasta este o observație foarte interesantă, care implică două și numai două posibilități. Fie clasamentul celor 91 de țări nu s-a modificat mai deloc în acest interval de timp, fie au existat mișcări în clasament în sus și în jos, linia de graniță fiind poziția de mijloc, adică cea a României. O examinare a datelor relevă faptul că avem de-a face cu a doua situație. De fapt, dintre toate țările care devansau România în 2012, și anume 45 la număr, doar trei au

coborât pe poziții inferioare țării noastre în 2023 (Ungaria, Turcia, Ghana). Pe de altă parte, dintre țările care ocupau poziții inferioare României în anul 2021, două sâriseră peste România în 2023, și anume Italia și Grecia. În rest, pozițiile în clasament s-au modificat doar în interiorul celor două grupe de țări, adică nu au mai existat cazuri în care poziția de „graniță” a României să fie traversată. Țara care a căzut cel mai mult în clasament este Turcia (de pe poziția 40 în 2012 pe 69 în 2023), o situație care pare a fi în concordanță cu evenimentele politice din această țară. În schimb, o țară care a făcut progrese remarcabile este Estonia, care în anul 2012 ocupa poziția 26, pe când în 2023 se afla pe locul 13, imediat sub Canada și Irlanda.

Ștefan Liiceanu scrie o istorie a corupției și a evoluției birocrăției din perioada antică până în prezent, combină date și statistici globale, interpretează fapte istorice, citează studiile cele mai relevante în domeniu, totul pentru a înțelege un fenomen care dacă nu e stăpânit ne erodează libertățile și democrația.

Punând cap la cap statistici strânse cu mîgălă din justiție și economie, coroborate cu studii relevante făcute de instituții internaționale și specialiști cunoscuți în domeniu, autorul ajunge la concluzia că valoarea maximă a pierderilor din corupție, inclusiv tot ceea ce a ratat România ca oportunități favorabile este de 15% din Produsul Intern Brut anual. O mare parte sunt bani furati și pierduți definitiv, fără ca infractorul să fie pedepsit. În 2020, de pildă, puțin peste 1500 de persoane erau condamnate definitiv pentru acte de corupție, din care circa 90% își ispășeau condamnarea în afara penitenciarelor. Ștefan Liiceanu face comparații și explică de ce într-o țară ca Singapore corupția e ca și inexistentă și care este proporția dintre pedepsele pentru corupție și frecvența fenomenului. Citează, între altele, studiul unor experți americani care vorbesc despre banalizarea spăgii medicale la români: oricine încearcă să dea mită unui doctor din Chile, riscă să facă închisoare câteva luni, în schimb cineva care nu plătește mită în spitalele din România riscă să rămână fără îngrijire medicală. De ce corupția e atât de extinsă în România? Care sunt cauzele istorice? Când s-au relaxat standardele morale? De ce societatea acceptă formele generalizate de corupție? Ce legătură există între selectarea elitelor birocratice și creșterea corupției? Cum se face că cei mai mulți dintre cei acuzați de corupție provin tocmai din instituțiile care trebuie să aplice legea? De ce corupția este răspândită în întreaga organigramă a clasei conducătoare? Autorul răspunde la aceste întrebări și face un portret al funcționarului public corupt bazat pe numele, faptele și averea unor personaje autohtone pentru care a avea e mult mai important decât a fi: pe primul loc se află lăcomia, apoi lipsa de scrupule și de empatie, megalomania, abilitățile sociale plus puterea de organizare.

Sabina Fati

ABILITĂȚI SOCIALE, PUTERE DE ORGANIZARE

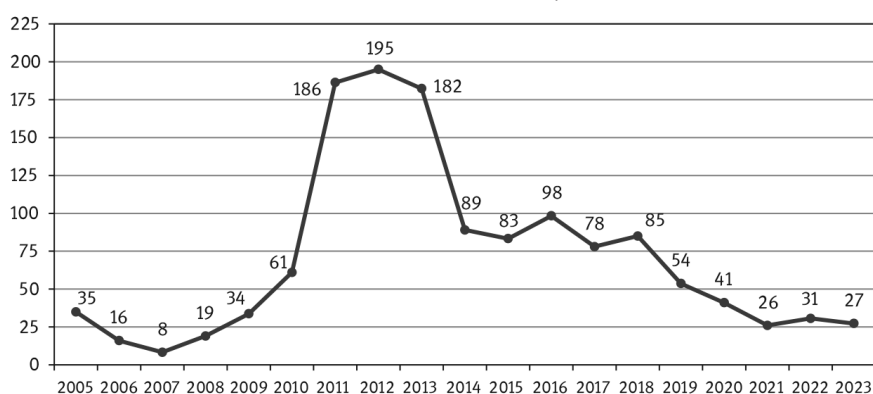
Pagubele aduse de grupurile infracționale organizate pot fi enorme, iar faptul că atâția funcționari corupți pot fi implicați, coordonându-și acțiunile, uniți în infracțiune, este un mare semnal de alarmă pentru orice societate.

Când corupția nu mai este un incident izolat, ci cuprinde un număr semnificativ de funcționari, este limpede că instituția publică în care activează aceștia nu mai funcționează cum trebuie. Totuși, se pare că în România lucrurile stau mai bine față de cum erau în trecut în această privință. Astfel, statisticile DNA ne oferă o informație foarte interesantă despre numărul de persoane inculcate raportat la numărul de dosare soluționate prin trimiterea în judecată. Aceste date arată câți inculpați au existat în medie într-un dosar. În perioada 2003–2012 media a fost de 3,8 inculpați, adică dosarul mediu de corupție care ajungea în instanțe se referea la aproape 4 inculpați. Bineînțeles, au existat și dosare cu zeci de inculpați, dar media este cea menționată. Între 2013 și 2023, această medie a scăzut la 2,5 persoane, ceea ce înseamnă că au existat mai puține dosare în care erau implicați mulți infractori.

Acesta este un semn încurajator, în sensul că este posibil ca actele de corupție săvârșite în mod organizat, prin constituirea de grupuri infracționale, să nu mai fie un model răspândit, așa cum se întâmpla până în anul 2012. De fapt, această informație este confirmată de numărul de infracțiuni de corupție sub forma de „constituire a unui grup infracțional organizat”. Din anul 2003 și până în 2023, dosarele DNA menționează un total de 1.427 de astfel de infracțiuni, ceea ce implică înseamnă că tot atâția indivizi au format cu alții grupuri infracționale de diferite

dimensiuni. Numărul maxim a fost de 408, în anul 2011, apoi încet-încet frecvența cazurilor de constituire a unor grupuri infracționale organizate a scăzut. Astfel, în ultimii 5 ani, media a fost de 22 de cazuri pe an (evoluția acestor cazuri este ilustrată în Graficul 5). Poate că, în urma trimerii în judecată a atâtor funcționari corupți implicați în grupuri infracționale, cei tentați să urmeze acest model au ezități serioase. Să sperăm că epoca marilor grupări infracționale din sfera corupției este de domeniul trecutului.

Numărul cazurilor de constituire de grupuri infracționale organizate, 2005–2023

Sursa: DNA, rapoarte de activitate. Medie mobilă 3 ani, calcule facute de autor.

O LUPTĂ PIERDUTĂ?

În România, corupția rămâne o mare problemă tocmai pentru că, din păcate, suntem încă prizonieri ai dezechilibrului ce permite acest fenomen. Și purtăm cu noi acest stigmat.

Să însemne oare că în spațiul nostru social nu mai e loc pentru speranță? Că la noi lupta cu corupția este o cauză pierdută? Nimic în istorie nu e bătut în cuie. Prognozele făcute prin extrapolarea prezentului pentru decenii întregi de viitor au dat mereu greș. Să ne amintim, de pildă, că Argentina, una dintre cele mai prospere țări din lume la începutul secolului XX, a devenit, măcinată de corupție și instabilitate politică, o epavă. PIB-ul pe cap de locuitor este mai mic decât în România, și noul președinte Javier Milei vizitează țările bogate cu pălăria în mână pentru a face rost de bani. La polul opus, Chile a trecut prin dictatura lui Pinochet timp de 27 de ani (1973–1990), care a lăsat în urmă peste 2.000 de morți, 50.000 de oameni încarcerați

și torturați și sute de mii fără un loc de muncă. În pofida acestui trecut crunt, Chile este azi una dintre cele mai civilizate țări, deși nu neapărat una foarte înstărită. Echilibrul social grație căruia corupția este un fenomen marginal a fost atins în această țară. Așadar, nimeni nu ne-a condamnat la corupție pentru eternitate. Ce s-ar putea face atunci? Soluțiile reies de la sine din analiza prezentată în paginile acestei cărți. Ceea ce-nseamnă că trebuie să reînnoim firul cu cei 7 ani de grație în care a funcționat DNA începând cu 2010. Pe-atunci, agenția anticorupție primea laudele și admirația Europei Occidentale, fiind dată ca model de urmat altor state în care corupția rămânea o problemă. Tot acel efort a fost însă sabotat înainte

de a se fi atins echilibrul social care astăzi caracterizează o țară ca Chile. Dacă guvernele României și-ar respecta jurământul făcut la fiecare investire de a se pune în slujba intereselor cetățenilor, și nu a celor care abuzează de puterea cu care *noi* i-am investit, dacă în loc să creeze haos legislativ și coaliții politice nocive ar lua în serios cele șase măsuri standard împotriva corupției recomandate de instituțiile guvernamentale internaționale (*the big six*), cu siguranță am avea rezultatele scontate. Iată cum ar arăta aceste măsuri adaptate la România, care ar putea fi puse în practică de mâine, dacă, evident, ar exista atât de des invocata „voință politică”.

Ștefan Liiceanu, *Un atlas al corupției România – 20 de ani de hoție, studiu de caz*

**O CARTE FASCINANTĂ ȘI TRAGICĂ.
UN THRILLER POLITICĂ-SOCIAL CARE
NE PRIVEȘTE PE TOȚI.**

Volum disponibil în librării
și pe www.libhumanitas.ro